

Ю.В. Загородня, канд. екон. наук, доцент
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПОРТІВ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТАРИФНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті визначено актуальні проблеми підвищення конкурентоспроможності морських портів України шляхом розробки оптимальних варіантів вдосконалення тарифної політики. Проаналізовано основні фактори, що впливають на конкурентоспроможність вітчизняних портів в порівнянні з закордонними та запропоновано умови для створення конкурентного середовища морських портів України. Проведено аналіз діючої тарифної політики вітчизняних портів з визначенням позитивних і негативних сторін.

Ключові слова: тарифна політика, конкурентоспроможність, морський порт, портові збори.

Постановка проблем. На сьогоднішній день в Україні активно функціонують 13 морських портів Азовського та Чорного моря, які являються підпорядкованими Адміністрації морських портів України. В умовах жорсткої конкуренції на ринку портових послуг однією із актуальних проблем являється дослідження міжнародного досвіду в питаннях формування портової тарифної політики.

Сучасний стан портової інфраструктури багатьох портів України суттєво відстає від зарубіжних портів-конкурентів. Питання технічного вдосконалення елементів портової інфраструктури стає все більш актуальним. При високих тарифах в вітчизняних портах спостерігається технологічне відставання у забезпеченості основних портових операцій. Порти Азовського моря через нестабільну економіко-політичну ситуацію в країні все більше втрачають інвестиційну привабливість, а відсутність коштів в портах для модернізації обладнання негативно впливає на їх конкурентоспроможність. Сучасна фіскальна політика держави вилучає кошти портів до бюджету, але не враховує власні потреби портів, тим самим позбавляє їх можливості знаходити фінансові резерви для модернізації портової інфраструктури та технічного обладнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання тарифної політики морських портів України в різні роки проводився вітчизняними авторами та спеціалістами транспортної галузі [2,3,5], зокрема Власовою В. П. виявлено проблеми підвищення потенціалу морських торгових портів України; Попов В. розробив Положення о портових зборах, але, як свідчить практика, необхідно вдосконалювати систему портових платежів.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є аналіз ефективності існуючої тарифної політики в портах України та визначення її впливу на конкурентоспроможність вітчизняних портів в міжнародній торгівлі, з метою знаходження оптимальних варіантів тарифної політики в умовах світового ринку морських перевезень.

Виклад основного матеріалу досліджень. Питання підвищення конкурентоспроможності портів України стає все більш актуальним насамперед через зниження вантажообігу за останні роки в портах Азовського моря. На рівень конкурентоспроможності портів України впливає ряд чинників, таких як:

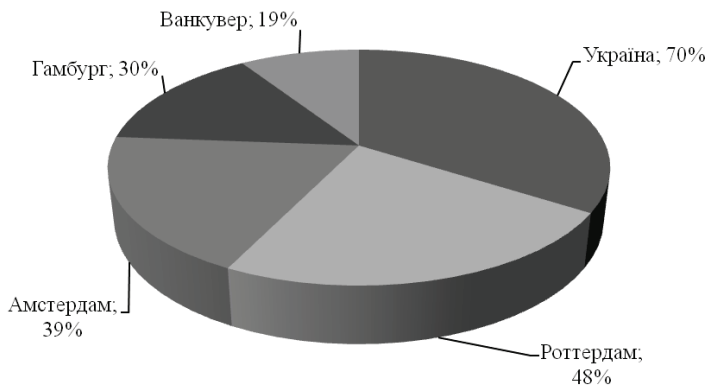
1. тарифна політика;
2. система митного контролю;
3. використання потужностей портів;
4. стан портової інфраструктури;
5. інвестиційна привабливість портів.

Тарифна політика являється основою для ефективного функціонування портів України. Вона повинна сприяти створенню конкурентного середовища шляхом мінімізації транспортної складової у вартості товарів, перевезених через кордон України. Грамотна тарифна політика сприятиме збільшенню транзитних вантажопотоків, а також покращенню імпортно-експортних умов для потенційних клієнтів та товароспоживачів.

Система митного контролю також потребує вдосконалення. Україна відстає від закордонних конкурентних портів через наступні чинники, а саме:

- невпорядкованість системи прикордонного контролю;
- зловживання службовців;
- високі ставки зборів за проведення митних операцій;
- довготривалість та складність процедури контрольно-перевірочних операцій;
- додаткове оформлення транзитних вантажів;
- слабка технічна оснащеність;
- плата за митне супроводження та охорону вантажів.

Тарифна політика повинна сприяти розвитку економіки країни. Доходи від портових зборів в різних країнах світу свідчать про незбалансовану тарифну політику вітчизняних портів. «Адміністрація морських портів України» отримує близько 70 % доходів від портових зборів, що більш ніж в 2 рази перевищує аналогічні доходи європейських портів (рисунок).



Дохід від портових зборів європейських країн за 2016 р. [1]

Кількість портових зборів в українських портах варіюється від 5 до 10. В них входять такі збори як [2]:

- адміністративний, відчислюється безпосередньо державі;
- каналний, сплачується за днопоглиблюванні та дноочищувальні роботи;
- корабельний, сплачується за навігаційне забезпечення;
- причальний, сплачується за обслуговування та ремонт причальних споруд;
- буксирний, сплачується за роботу буксирів при проходці каналом;
- санітарний, сплачується за збір льяльних вод;
- лоцманський, сплачується за лоцманську проводку;
- якірний, сплачується за якірну стоянку на внутрішньому рейді;
- маяковий;
- льодовий, сплачується за роботу криголаму при відповідних льодових умовах.

Аналогічні суднозаходи в європейські порти обмежуються п'ятьма зборами. Відповідно вартість суднозаходу в порти України 2-3 рази

перевищує європейську, чим суттєво знижує конкурентоспроможність вітчизняних портів.

Ці обов'язкові платежі відправники вантажів включають в собівартість перевезеного продукту, збільшуючи вартість перевезення однієї тони вантажу транзиту, експорту та імпорту.

Суднозахід балкера класу «capsize» в український порт обходиться в 378-441 тис. дол. В Австралії виробники залізної руди платять 117-120 тис. дол., в Бразилії - 85 тис. дол. [3]

До 2016 року 92 % надходжень від стягування портових зборів йшло державі, лишаючи можливості вітчизняні порти використовувати ці кошти на розвиток портового господарства, днопоглиблення, розвиток під'їзних шляхів, що суттєво підвищило би якість вітчизняного портового сервісу. Ситуація почала змінюватися лише в 2017 році, коли норматив відрахувань дивідендів для ДП «АМПУ» з 75 % знизився до 50 %. [4]. Також, з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних портів, з 1 січня 2018 року було знижено ставки портових зборів на 20 %. Але в деяких портах, наприклад в Маріупольському морському торговому порту, рівень портових зборів був в 1,8-2,1 рази вище, ніж в порівняних закордонних портах. Тому такі зміни в тарифній політиці портів важливий, але недостатній крок в питаннях підвищення конкурентоспроможності українських портів.

Україні необхідно вирішувати проблему створення стратегії управління транспортним комплексом, яка би була заснована на комплексному підході, всебічно розвивати транспортну систему, інтегруючи її в міжнародний простір не тільки шляхом зниження портових зборів, але й вдосконаленням якості обслуговування в портах та розширюючи їх спеціалізацію або адаптуючи їх під нові види вантажу. Стратегічний розвиток національної транспортної політики стосовно портів має брати до уваги існуючі практичні рекомендації та розробки Асоціації портів України «Укрпорт», які були внесені до проекту Концепції розвитку морського і річкового транспорту на період до 2020 року [5].

Для підвищення конкурентоспроможності портів України необхідно вдосконалювати тарифну політику та оптимізувати митну, що сприятиме збільшенню перевезень морським транспортом, а також призведе до зростання обсягів транзиту. Важливіші питання, які потребують негайного вирішення - це питання зміни співвідношення між портовими зборами та акордними ставками, а також відсутність гнучкості при існуючих фіксованих тарифах.

Якщо надати портам можливість встановлювати знижки в залежності від важливості вантажопотоку, то порти зможуть самостійно обирати власну стратегію, оптимальну для боротьби з конкурентними портами, наприклад, Румунії, Прибалтики тощо. Можливість створення гнучкого тарифного пакету портових зборів для постійних клієнтів, а також для каботажного та лінійного судноплавства стане вагомим перевагою в конкурентній боротьбі портів та призведе до оперативного реагування на кон'юнктурні зміни конкурентного ринку. Але при такому варіанті вирішення проблем тарифної політики існує ряд ризиків, а саме: службові зловживання; створення демпінгової ситуації; можливість нечесної конкуренції між вітчизняними портами.

Аналіз тарифної політики вітчизняних портів

	Самостійність в виборі тарифів	Фіксованість тарифів
Позитивні сторони	<ul style="list-style-type: none"> свобода в виборі стратегії розвитку порту; - гнучкість тарифного пакету портових зборів; - можливість оперативного реагування на кон'юнктурні зміни конкурентного ринку 	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність службових зловживань; - прозорість тарифної політики та портових послуг
Негативні сторони	<ul style="list-style-type: none"> - можливість службових зловживань; - демпінг; - нечесна конкуренція між вітчизняними портами 	<ul style="list-style-type: none"> - необхідність постійного моніторингу конкурентного середовища; - неможливість швидкого реагування на зміни міжнародного ринку портових послуг; - відсутність гнучкої тарифної політики; - відсутність максимально комфортного пакету послуг для залучення потенційних клієнтів

Впровадження фіксованих ставок тарифів, стандартних для всіх портів незалежно від відомчої приналежності та форм власності, нівелює службові зловживання та створює прозору тарифну систему портових

послуг. Але до негативних сторін цієї системи тарифів можна віднести неможливість оперативного реагування на зміни міжнародного ринку портових послуг, для збереження ринкових позицій; необхідність постійного моніторингу конкурентного середовища; відсутність гнучкої тарифної політики; відсутність максимально комфортного пакету послуг для залучення потенційних клієнтів

Зважаючи всі негативні сторони представлених варіантів тарифної політики, альтернативним варіантом було би створення так званої «змішаної» системи тарифів, тобто частково фіксованих, а частково вільно регулюємих, що дало б змогу портам раціонально підходити к питанню установлення конкурентних тарифів для постійних клієнтів.

Судна, які виконують перевезення вантажів в каботажному плаванні відрізняються порівняно високими витратами на оплату портових зборів через часті заходи в порти на протязі календарного періоду. Частка витрат судновласників на оплату портових зборів в загальних витратах на утримання таких суден і в доходах від перевезення ними вантажів велика. Впливом цього об'єктивного чинника обгрунтовується надання зазначеним судам певних знижок з портових зборів в міжнародному судноплаванні і в портовому зарубіжному ціноутворенні для приведення рівня витрат на їх оплату в відповідність з іншими судами.

Така ж природа знижок і для лінійних судів. Високий рівень витрат цих судів на оплату портових зборів обгрунтовується великою кількістю портів лінії з обов'язковим заходом в них судів за встановленим розкладом, незалежно від наявності та кількості вантажу для вивантаження і навантаження на такі судна в портах.

Знижки з портових зборів цього виду відносяться до ціноутворюючих факторів об'єктивного характеру, тому вони повинні враховуватися в формулах розрахунку базових складових ставок всіх портових зборів при визначенні величини оподатковуваної ними валової місткості суден при закордонному плаванні і в каботажі. Це обумовлено тим, що практично всі вітчизняні морські порти відвідують такі судна. Тому їх застосування до базових ставок каналного, причального, санітарного, адміністративного та маякового зборів (крім корабельного збору), розрахованим без урахування валової місткості суден у каботажному плаванні є необгрунтованим. Це призведе до зростання базових ставок зборів і до додаткового необгрунтованого підвищення доходів портів при їх стягування з каботажних суден.

Застосування знижок до розрахункових базових ставок портових зборів для суден в каботажі можливо лише у випадках, коли вони встановлюються в результаті проведеної тарифної політики або

передбачаються державними нормативно-правовими актами як додаткові, понад ті, які враховуються в умовах їх справляння.

Висновки. Таким чином, в результаті проведеного аналізу ефективності існуючої тарифної політики в портах України виявлено значне відставання від закордонних портів. Винайдені оптимальні варіанти тарифної політики в умовах світового ринку морських перевезень допоможуть частково вирішити проблему незбалансованості портових тарифів, зокрема портових зборів, що позитивно вплине на привабливість портів України, підвищення їх конкурентоспроможності та створить додаткові фінансові можливості для підвищення якості сервісу, залучення нових клієнтів та збереження постійних.

Бібліографічний список: 1. Показники роботи за 2012–2016 роки // Адміністрація морських портів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uspa.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2898&Itemid=607&lang=ua. 2. Закон України «Про морські порти України» від 4 липня 2013 р. № 406-VII// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 7. Ст. 65. 3. О проекте Методики расчета ставок портовых сборов – вариант пятый // «Моряк Украины» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moryakukrainy.livejournal.com/4202222.html>. 4. Что не так с портовыми тарифами в Украине // Антикор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://antikor.com.ua/articles/222828-что-не-так-с-портовыми-тарифами-в-ukraine>. 5. Власова В.П. Проблемы повышения потенциала морских торговых портов Украины / В.П. Власова // Міжн. наук.-практ. конф. «Научная индустрия европейского континента», Чехия 27 ноября-05 декабря 2013 г: Тези доп. – Прага: Видавничий Дім «Education and Science» s.r.o., 2013. – С. 63-65.

Ю.В. Загородняя. Повышение конкурентоспособности портов Украины путем совершенствования тарифной политики. В статье определены актуальные проблемы повышения конкурентоспособности морских портов Украины путем разработки оптимальных путей совершенствования тарифной политики. Проанализированы основные факторы, влияющие на конкурентоспособность отечественных портов в сравнении с заграничными и предложены условия для создания конкурентной среды морских портов Украины. Проведен анализ действующей тарифной политики отечественных портов с определением положительных и отрицательных сторон.

Ключевые слова: тарифная политика, конкурентоспособность, морской порт, портовые сборы.

Y.V. Zahorodnia. Improvement of tariff policy for increasing the competitiveness of Ukrainian ports. Introduction. Currently, there is a need to improve the tariff policy of the seaports of Ukraine. This contributes to the integration of Ukraine into the European Union due to the increase in foreign trade operations, which will lead to the growth of the country's economy and help attract foreign investment.

Purpose. The purpose of the work is to study the actual problem of the effectiveness of the existing tariff policy in the ports of Ukraine; the impact of tariff policy on the competitiveness of domestic ports in international trade; finding the best options for tariff policy in the conditions of the world maritime market.

Methods. The following methods were used to solve the problem: theoretical generalization; method of systematization; graphic method.

Results. Modern current problems in tariff policy of ports of Ukraine are presented and the optimal ways of their solution are found. The main factors of decrease of competitiveness of domestic ports are determined. Conditions for creating a competitive environment of ports of Ukraine are considered and an analysis of possible types of tariff policy of domestic ports with the separation of positive and negative sides of each type is carried out.

Originality. The need to improve the tariff policy of the ports of Ukraine is due to the decline in cargo traffic by sea, and consequently the decline in the competitiveness of domestic ports. It is proposed to create new rational approaches to the development of the tariff system for the ports of Ukraine, taking into account international experience.

Conclusion. the analysis of the efficiency of the existing tariff policy in the ports of Ukraine showed a significant lagging behind the foreign ports. The proposed optimal variants of tariff policy in the conditions of the world maritime market will partially solve the problem of imbalance of port tariffs, in particular port fees, which will positively affect the attractiveness of Ukrainian ports, increase their competitiveness and create additional financial opportunities for improving the quality of service, attracting new customers and preserving the permanent ones.

Key words: tariff policy, competitiveness, sea port, port charges.

Стаття надійшла до редакції: 18.10.2018 р.